

2013 szeptember Ról-ról

Pető Iván: Nem tetszik a rendszer (Tarka ellenállás. Kézikönyv rebelliseknek és békéseknak. Tanulmányok. Szerkesztette Krasztev Péter és Jon Van Til. Napvilág Kiadó, Budapest, 2013.)

A Krasztev Péter, a Millában érdemi szerepet vállaló kultúranropológus és a Jon Van Til amerikai városszociológus által szerkesztett kötet, némi nemzetközi kitekintéssel, az utóbbi évek hazai ellenzéki politikai szerepkörben fellépő, esetleg csak ebbe a szerepbe kerülő civil mozgalmait mutatja be.

A magyar témájú tanulmányok jórészt a 2012-es ismeretekkel íródtak, csak a Krasztev Péter által írt Előszó tér ki 2013-as fejleményekre.

A hazai mozgalmakkal foglalkozó Tarka magyar című résznél, az egyes szervezetekről szóló cikkek mellett elkelt volna egy összefoglaló írás, amely kicsit távolságtartóbban szemléli a politizáló civil szervezeteket. Nem feltétlen azt vártam, hogy azt olvassam a kötetben, amit mondjuk, friss példát említve, Bekovits Balázs ír (<http://www.szuveren.hu/politika/ellenzek-es-apolitika> – létrehozva 2013. július 15.), miszerint a rendszerkritikus civil mozgalmak legfőbb problémája nem a pártoktól való elzárkózás, hanem az a rendszer-ellenzékiesség, amely relativizálja a Fidesszel való szembenállást. Lehet ezt másként is látni, de a civil politizálás átmeneti sikereire, vergődésére a feltételezett senki földjén, mai helyzetére az egyes történetek nem adnak kielégítő magyarázatot.

A Milláról mára kitűnt, amit sokan a kezdetektől láttak: a szimpatizánsok túlnyomó részét a tömegdemonstrációk ismétlődő rítusa, a sokan vagyunk öröme, a jobb, rosszabb beszédek egy idő után nem elégitették ki, politikai vezetőt akartak látni, akiről elhihetik, hogy képes a választók többségét maga mögé állítani, Orbán kihívója, leváltója lenni. A Nem tetszik a rendszer című, Karsay Orsolya által előadott „dal”-ban vagy a Krasztevék szerkesztette kötetben mintegy előhangként közölt Erdős Virág-versben (Márciusi kesergő) megfogalmazott életérzésben sokan ismertek a magukéra, de politikai programnak a közérzet közös nevezője kevésnek bizonyult. Krasztev Előszavában regisztrálja a Milla felemás belépését az Együtt 2014-be.

Mire a kötet megjelent, a Szolidaritás is gyakorlatilag eltűnt a nyilvánosság elől, és nem azért, mert ők viszont szinte evidensen léptek be az Együttbe.

Hogy a szélesebb közönség által korábban sem ismert 4K! mit csinál, egyáltalán létezik-e még, kevesen tudják, holott ez a formáció a többi színes politikai mozgalomnál hamarabb adta föl a civil státust, vált – állítólag – pártszerűvé.

A hallgatói hálózatok megmozdulásait sokan látták reménykeltőnek, mintegy a szebb jövő előhírnökének a nem túl biztató jelennel szemben, de mára az akciókat kiváltó oktatási „reformnak” önnön bornírságai jóval nagyobb akadályát jelentik, mint a bármiféle ellenakciók.

Az Előszó beszámol a szerkesztés, a kötet-összeállítás szempontjairól, egyebek között arról, hogy az olvasmányosságot tartották szem előtt, amivel nincs ok vitatkozni, de innen eredeztetik a Kézikönyv alcímet is. A „kézikönyv” azonban nem éppen az olvasmányosság szinonimája, inkább valamiféle standardizált szöveget, (szó)cikkeket sejtet, holott ilyesmiről azért nem beszélhetünk. Félreérthető, hogy a kézikönyv címettjei a rebellisek és békések, miközben a tarkának tekintett hazai mozgalmak köznapi értelemben hangsúlyozottan békések, rebelliseknek nem látszik nyomuk.

A magyar viszonyokat pontosabban tükrözné, ha a főcím az ellenállás helyett a szerényebb tiltakozás megnevezéssel illelné tárgyát. A 2010–2013-as időszak átlátszó hazudozással, unióellenes „szabadságharccal”, jogfosztással, jogkorlátozással, vagyonlenyúlással és a híveknek történő osztogatással jellemezhető éveiben sporadikus tiltakozásról talán beszélhetünk, de az utókor bizonyosan nem látja majd az ellenállás nyomait, és valószínűleg keresi majd a magyarázatot, hogy a terror, a diktatórikus rezsimekre jellemző megfélemlítés kellékeinek hiányában, „legfeljebb” egzisztenciális fenyegetettséggel számolva, hogyan lehetett mindezt ilyen simán, minden érdemi akadály nélkül keresztülvinni?

A külhoni mozgalmakról szóló dolgozatok nagyobb része inkább esettanulmány, igazi, átfogó, elemző szándékú kitekintésnek leginkább Ivan Krasztev (a szerkesztőnek csak névrokona) írása nevezhető.

Az Előszó jelzi: a kötet túlnyomó részét kitevő magyar tárgyú írások szerzőitől azt kérték, mindenki a maga eszközeivel és stílusában mutassa be a választott szervezetet. Vári György érzékelhető szimpátiával, de mértéktartó tárgyilagossággal ír a Szolidaritásról. Petőcz György is informatívan, a problémákat, ellentmondásos elképzeléseket sem elhallgatva, de inkább baráti krónikásként, mint elfogulatlanul foglalkozik a Millával. Mikecz Dávid a 4K!-ról közöl dolgozatot, amivel csak az a probléma, hogy a laikus olvasó, a szerző szándékától függetlenül, pusztán a tanulmány komolysága, akkurátussága miatt, hiheti azt a szabad szemmel alig látható szerveződéstről, hogy valami befolyásos, jelentős, komoly szerepet játszó tényezőről olvas. Gerő Márton El kéne foglalni valamit... címmel az Occupy mozgalomról és a hallgatói hálózatokról értekezik szellemesen. Nagy Gergelynek a politikai művészet új magyarországi hullámáról szóló tudósítása, ahogy Krasztev Péter is említi, nem konkrét mozgalomról szól ugyan, de nem kétséges, hogy írásának helye van a civil tarkaság szemléjében.

Tóth András külön dolgozatban foglalkozik az LMP-vel mint a politikai tér újraalakítására tett kísérlettel. A szerző talán itt azonosul leginkább „tárgyával”, minden távolságtartó szándék ellenére, inkább apológia, mintsem tárgyilagos elemzés született. Például az tűnik ki, hogy a párt tragédiáját a Fidesz politikája okozta, na meg az, hogy két pogány közé kerülve őrlődött, lehetséges partnerei nem úgy politizáltak, ahogyan

a párt szerette volna. Az olvasóban felmerül: ha nem lennének riválisok, ellenfelek, nagy eséllyel minden párt sikeresebb lehetne.

Érdekes módon a szerkesztő ennek az írásnak a közléséhez nem fűz magyarázatot, holott a szervezet legfeljebb működésében amatőr, a nézeteit illetően tarka, de semmiképpen sem civil. Persze indokolható lenne a dolgozat kötetbe illesztése, ha a civil politizálási szándéktól a hivatásossá válás állatorvosi lovaként, mondjuk, függelékbe kerülne.

A létező Függelékben Tóth András és Grajczár István Jobbikról szóló írása kapott helyet, a szerkesztői szándék szerint szegregálva, mert az újnylasnak nevezett ideológia távol áll a tarka ellenállás szellemiségétől. De – mondja Krasztev – a strukturális és mozgósítástechnológiai rokon vonások miatt sajnálták volna kihagyni a tanulmányt. Hogy strukturálisan hasonlítana az egyértelműen tekintélyelvű, gárdát is létrehozó Jobbik a hierarchiát többnyire elutasító, színes, békés civilekhez, erősen kétséges. Ha csak bizonyos politizálási technikák, esetleg a valami elleni tiltakozás szándéka jelölné ki a kereteket, akkor a szélsőjobb is hozzátartozik a színességhez. Ha viszont a humanitárius, demokratikus minimum is szerepet játszik a sokszínűség számbavételekor, akkor a Jobbikról szóló írás nem illik a kötetbe, s ezen a Függelékbe – úgymond – szegregálás sem változtat.

Egy-egy dolgozat foglalkozik ugyan a bemutatott magyarországi és az analógnak tetsző külföldi civil politikai mozgalmak összevetésével, de a közölt írások alapján az olvasóra marad a meghatározó hazai sajátosságok összegzése.

A Közép- és Kelet-Európában politikai szerephez jutó civil mozgalmak a magyarországihoz némileg hasonló, demokráciát korlátozó rezsimekkel szemben jutottak meghatározó pozícióba. Ezeket a rendszereket hibridnek nevezik, mert a látszat kedvéért működtetik a minimumnak számító demokratikus intézményeket, de szerepük messze nem felel meg a fékek és ellensúlyok kívánalmainak. A különbség az, hogy míg a legtöbb helyen az előző, kommunista rezsimekhez is kötődő vezető hozta létre az Ivan Krasztev által dublördemokráciáknak nevezett szisztémát, nálunk egy rendszerváltó.

A nemzetközi összehasonlításból kitűnik, hogy a politizáló civil mozgalmak általában több szabadságot igényelnek, szemben állnak a politikai elittel, a pártokkal, hajlamosak az antikapitalizmusra. Ahogyan Ivan Krasztev írja: a tarka mozgalmak moralizálnak, és nem programot képviselnek, céljaik nem a '89–90-es liberális, demokratikus forradalmak új hullámát jelentik. A népuralom és liberális demokrácia képviselői közötti feszültségre reagálva a közvetlen demokrácia szószólói, és saját működésük ennek jegyében szerveződik. Ugyanakkor e mozgalmak így is sokkal liberálisabbak és Nyugat-barátabbak, mint a környező társadalom.

A sikeres, mert valódi változást elérő civil politikai mozgalmak többnyire igazán erőssé a választások előtti időszakban váltak, amikor fő céljuknak a szavazók mozgósítását, az eljárások korrektségének ellenőrizhetőségét és garanciájának biztosítását tekintették. Jellegzetesen sem ellenzékiként, sem kormánypártiként nem pozicionálták magukat, mivel azonban a kormányok számára ellenfelet jelentettek, gyorsan ellenzéki helyzetbe kerültek, de nem felolvadtak az oppozíció pártjaiban, hanem egyeztettek és kooperáltak velük (Szlovákia, Szerbia, Grúzia, Ukrajna).

A hatalom máshol is alkalmazta az itthonról ismert eszközöket, pontosabban a magyar rezsimek is hasonlóan reagáltak, mint a hasonlóak:

miközben természetesen elzárni igyekszik a nem szeretett civilek pénzügyi forrásait, saját, jól eleresztett, civilnek nevezett szervezetet hoz létre, ezzel demonstrálja, hogy mögötte áll a többség. Ugyanakkor máshol (Oroszország, Fehéroroszország, közép-ázsiai volt szovjet köztársaságok) a hatalom, ha szükségesnek látja, erőteljesen, hatósági, rendőri eszközökkel is fellép a civil mozgalmak ellen, míg itthon ilyesmi a szerveződések gyengesége miatt nincs.

A Tarka ellenállás típusú kötetek olvasásakor, recenziójában akarva-akaratlan összeecsúszik a feldolgozott „tárgy” és a feldolgozás értékelése. Az egyértelműség kedvéért érdemes leszögezni: bár a könyv jócskán nyújt felületet kritikai megjegyzésekre, hasznos, tanulságos olvasmány sokak számára. Jó lenne, ha a tarka, politizáló civil mozgalmak olyan színvonalúak lennének, mint a velük foglalkozó kötet a maga mezőnyében!

Tarka ellenállás. Kézikönyv rebelleseknek és békéseknek. Tanulmányok. Szerkesztette **Krasztev Péter** és **Jon Van Til**. Napvilág Kiadó, Budapest, 2013, 504 oldal, 3600 forint.

Tetszik Az ismerőseid közül te lehetsz az első, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Pető Iván: Összegezve 2. (Ormos Mária: Múlt a jelenben. Kossuth Kiadó, Budapest, 2013.)** E hasábokon elődöm, Rainer M. János Mindent összegezve címen írt...
2. **Pető Iván: Vitatják – számúzik (Hajdu Tibor: Ki volt Károlyi Mihály, Napvilág Kiadó, Budapest, 2012.)** „Hiszen ha ő önzetlensége és tisztessége mellett nem egy fegyelmezetlen...
3. **Almási Miklós: Majdnem felnőttek tükre (Új ifjúság. Szociológiai tanulmányok a posztadoleszcensekről. Szerkesztette Somlai Péter. Budapest, 2007, Napvilág Kiadó, 164 oldal, 2007 forint.)** Almási Miklós Majdnem felnőttek tükre Ez a könyv egy...
4. **Takács Ferenc: Ünneplés módozatokkal (Agárdi Péter: József Attila, a közös ihlet – Egy irodalmi centenárium tükre és anatómiája. Budapest, 2010, Napvilág Kiadó.)** Ünneplés módozatokkal – tulajdonképpen idézőjelek közé kellene tenni a címet,...
5. **Almási Miklós: Liminális szerint a világ... (Vitányi Iván: Új társadalom – új szemlélet. Kísérlet az emberi világ új**

jellemzőinek kritikai elemzésére. Budapest, 2007, Napvilág Kiadó-Táncsics Alapítvány. 244 oldal. %%) Almási Miklós Liminális szerint a világ... Bocs, mindjárt magyarázom...

Cimkék: Pető Iván